

**" BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MUSTAQIL
FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL TA'LIM
METODLARINING AHAMIYATI "**

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Shukurova Gulnozaxon Mashrabboy qizi

Ilmiy rahbar: Bakiyeva Muhabbatxon Kamoliddinovna

Qo'qon universiteti Andijon filiali dotsenti

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada boshlang'ich sinif o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol ta'lim metodlarining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot jarayonida mustaqil fikrlash tushunchasining pedagogik mazmuni ochib berilgan hamda interfaol metodlarning boshlang'ich ta'lim jarayonidagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada interfaol ta'lim metodlari orqali o'quvchilarning bilish faolligi, tanqidiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlardan samarali foydalanish bo'yicha xulosalar va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, mustaqil fikrlash, interfaol ta'lim metodlari, o'quvchi faolligi, pedagogik jarayon.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается значение интерактивных методов обучения в развитии самостоятельного мышления у учащихся начальных классов. В ходе исследования раскрывается педагогическое содержание понятия самостоятельного мышления и анализируется роль интерактивных методов в образовательном процессе начальной школы. Обоснованы возможности развития познавательной активности, критического и логического мышления учащихся посредством интерактивных методов обучения. Также представлены выводы и практические рекомендации по

эффективному использованию интерактивных методов в начальном образовании.

Ключевые слова: начальное образование, самостоятельное мышление, интерактивные методы обучения, активность учащихся, педагогический процесс.

ABSTRACT: This article examines the importance of interactive teaching methods in developing independent thinking skills among primary school students. The study reveals the pedagogical essence of independent thinking and analyzes the role of interactive methods in the primary education process. The possibilities of enhancing students' cognitive activity, critical and logical thinking through interactive teaching methods are substantiated. In addition, conclusions and practical recommendations for the effective use of interactive methods in primary education are presented.

Keywords: primary education, independent thinking, interactive teaching methods, student activity, pedagogical process.

KIRISH. Hozirgi globallashuv va axborotlashuv davrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy talablardan biri – mustaqil fikrlay oladigan, o'z nuqtayi nazariga ega, bilimni tayyor holatda emas, balki izlanish va tahlil orqali egallay oladigan shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bu jarayonda alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchisining fikrlash tarzi, bilimga munosabati va o'rganishga bo'lgan qiziqishi aynan shu davrda shakllanadi. Ushbu bosqichda berilgan ta'lim keyingi o'quv yillarida o'quvchining muvaffaqiyatli o'zlashtirishiga mustahkam zamin yaratadi. Bugungi kunda an'anaviy ta'lim usullari bilan cheklanib qolish o'quvchilarning faolligini yetarli darajada ta'minlay olmaydi. An'anaviy darslarda o'qituvchi yetakchi, o'quvchi esa ko'proq tinglovchi roliga bo'lib qoladi. Bu holat o'quvchilarning mustaqil fikrlash, erkin mulohaza yuritish va o'z fikrini ochiq ifodalash ko'nikmalarining yetarli darajada rivojlanmasligiga olib keladi. Shu sababli zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish zaruriy ehtiyojga aylandi. Interfaol ta'lim metodlari o'quvchini ta'lim jarayonining

markaziga qo'yadi. Bunda o'quvchi faqat bilim oluvchi emas, balki bilim yaratuvchi, muhokama qiluvchi va xulosa chiqaruvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatishda interfaol metodlarning roli yanada oshadi. Chunki bu yoshdagi bolalar faoliyat orqali, savol-javoblar, o'yinlar va hamkorlik asosida bilim olishga moyil bo'ladilar. Mustaqil fikrlash tushunchasi o'quvchining muammoli vaziyatlarda o'z qarorini mustaqil qabul qila olishi, o'z fikrini asoslab berishi, turli qarashlarni tahlil qilib, mantiqiy xulosa chiqarish qobiliyatini anglatadi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida ushbu ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchilarning kelgusida nafaqat ta'lim jarayonida, balki kundalik hayotda ham muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, interfaol ta'lim metodlari o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi, dars jarayonini qiziqarli va mazmunli tashkil etishga yordam beradi. O'quvchilar o'z fikrlarini erkin bayon etishga, savollar berishga va javob izlashga o'rganadilar. Bu esa ularda o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi hamda o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bu jarayonni to'g'ri yo'lga qo'yish kelgusida mustaqil va ijodiy fikrlaydigan shaxsni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, o'quv dasturlarining yangilanishi va kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi ham interfaol metodlardan keng foydalanishni taqozo etmoqda. Chunki zamonaviy ta'lim nafaqat bilim berishga, balki o'quvchining shaxsiy rivojiga, uning fikrlash va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Bu vazifani amalga oshirishda interfaol ta'lim metodlari eng samarali pedagogik vositalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Shu boisdan mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol ta'lim metodlarining ahamiyati, ularning ta'lim jarayonidagi o'рни va samaradorligi yoritib beriladi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, boshlang'ich ta'lim bosqichida interfaol metodlardan

samarali foydalanish o'quvchilarning kelajakdagi intellektual va ijtimoiy rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

ASOSIY QISM. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash tushunchasi va uning pedagogik ahamiyati Mustaqil fikrlash shaxsning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutuvchi asosiy kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Boshlang'ich sinf bosqichida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilarning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatli faoliyatiga mustahkam poydevor yaratadi. Bu jarayonda o'quvchining faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirishi emas, balki bilimlarni anglab yetishi, ularni tahlil qilishi va amaliyotda qo'llay olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli mustaqil fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash jarayoni ularning yosh xususiyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. Bu davrda bolalarda konkret fikrlash ustun bo'lib, ular ko'proq ko'rgazmalilik va amaliy faoliyat orqali bilim oladilar. Mustaqil fikrlash esa asta-sekin shakllanib, savol berish, solishtirish, sabab-oqibatlarni aniqlash kabi faoliyatlar orqali rivojlanadi. O'qituvchining vazifasi ushbu jarayonda o'quvchilarga to'g'ri yo'nalish berish, ularni erkin fikr yuritishga undashdan iboratdir. Pedagogik jihatdan mustaqil fikrlash o'quvchining shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Mustaqil fikrlay oladigan o'quvchi dars jarayonida faol bo'ladi, o'z fikrini ochiq bayon etadi va boshqalarning fikriga nisbatan tanqidiy yondashadi. Bu esa o'quvchilarda muloqot madaniyatining shakllanishiga, ijtimoiy faollikning ortishiga xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida ushbu ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchilarning bilimga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Shuningdek, mustaqil fikrlash o'quvchilarda mas'uliyat hissini rivojlantiradi. O'quvchi o'z qarori va fikri uchun javobgarlikni his qila boshlaydi. Bu holat esa o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni faol hayotiy pozitsiyaga ega bo'lishga undaydi. Shu bois boshlang'ich sinfda mustaqil fikrlashni rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Бoshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol ta'lim metodlarining mazmuni va turlari. Interfaol ta'lim metodlari ta'lim jarayonini o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi faol hamkorlik asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Ushbu metodlarning asosiy maqsadi o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etish, ularning fikrlash faolligini oshirish va bilimlarni mustaqil egallashga yo'naltirishdan iboratdir. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos keladi. Interfaol metodlar qatoriga aqliy hujum, klaster, insert, rolly o'yinlar, kichik guruhlarda ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish kabi usullar kiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar mavzu yuzasidan erkin fikr bildiradilar, savollar beradilar va javob topishga harakat qiladilar. Bu jarayonda o'quvchi passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi. Natijada bilim olish jarayoni samaraliroq va mazmunli bo'ladi. Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'yin elementlari va jamoaviy faoliyat orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarda ijobiy hissiyotlar uyg'otadi. Bu esa bilimlarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi. Shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarning nutqini rivojlantiradi, fikrlarini aniq va ravon ifodalash ko'nikmalarini shakllantiradi. Interfaol metodlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular o'quvchilarda hamkorlikda ishlash, bir-birini tinglash va hurmat qilish madaniyatini rivojlantiradi. O'quvchilar kichik guruhlarda ishlash jarayonida o'zaro fikr almashadilar, umumiy qarorga keladilar va jamoaviy mas'uliyatni his qiladilar. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiylashuv jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Interfaol ta'lim metodlari orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish yo'llari. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol ta'lim metodlaridan maqsadli va tizimli foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bunda o'qituvchi dars jarayonini oldindan puxta rejalashtirishi, interfaol metodlarni mavzuga mos ravishda tanlashi va ularni samarali qo'llashi lozim. Har bir darsda o'quvchilarning fikr bildirishiga, savol berishiga va o'z xulosalarini chiqarishiga imkon yaratish zarur. Interfaol metodlar orqali tashkil etilgan darslarda

o'quvchilar muammoli vaziyatlarga duch keladilar va ularni mustaqil hal etishga harakat qiladilar. Masalan, muammoli savollar berish, turli vaziyatlarni tahlil qilish orqali o'quvchilar mantiqiy fikrlashga o'rganadilar. Bu jarayonda o'qituvchi tayyor javob bermaydi, balki o'quvchilarning mustaqil xulosa chiqarishiga yo'naltiradi. Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilar o'z fikrlarini asoslashga, boshqalarning fikrlarini tahlil qilishga va o'z qarashlarini himoya qilishga o'rganadilar. Bu esa mustaqil fikrlashning muhim ko'rinishlaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich sinfda bu ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchilarning kelgusidagi ta'lim faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Interfaol metodlar orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. O'quvchi o'z fikrining ahamiyatli ekanligini his qiladi va dars jarayonida faol ishtirok etishga intiladi. Natijada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash, erkin mulohaza yuritish va ijodiy yondashuv ko'nikmalari izchil rivojlanadi.

HULOSA VA TAVSIYALAR. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol ta'lim metodlarining ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida mustaqil fikrlash shaxs rivojining muhim ko'rsatkichlaridan biri ekanligi, ayniqsa boshlang'ich ta'lim bosqichida bu ko'nikmalarni shakllantirish keyingi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilab berishi asoslab berildi. Boshlang'ich sinf o'quvchisida mustaqil fikrlashning shakllanishi uning bilimga bo'lgan munosabati, o'rganishga qiziqishi va dars jarayonidagi faolligida yaqqol namoyon bo'lishi ta'kidlandi. Xulosa qilish mumkinki, interfaol ta'lim metodlari boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish faolligini oshirish, ularni dars jarayoniga faol jalb etish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda eng samarali pedagogik vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu metodlar orqali tashkil etilgan ta'lim jarayonida o'quvchi faqat tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki bilimni izlab topuvchi, tahlil qiluvchi va xulosa chiqaruvchi faol shaxs sifatida shakllanadi. Natijada o'quvchilarda o'z fikrini erkin ifodalash, qaror qabul

qilish va mas'uliyatni his etish ko'nikmalari rivojlanadi. Interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning psixologik xususiyatlariga mos kelib, ularning yoshiga xos qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga imkon beradi. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarda o'yin, muloqot va hamkorlik asosida bilim olish jarayoni samaraliroq bo'ladi. Bu esa boshlang'ich sinfda interfaol metodlardan foydalanish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol ta'lim metodlari o'quvchilarda tanqidiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilar berilgan muammoli vaziyatlarni mustaqil tahlil qilishga, turli fikrlarni solishtirishga va asoslangan xulosalar chiqarishga o'rganadilar. Bu ko'nikmalar esa o'quvchilarning kelgusidagi ta'lim faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqqan holda quyidagi tavsiyalarni ilgari surish maqsadga muvofiqdir. Avvalo, boshlang'ich sinf o'qituvchilari dars jarayonida interfaol ta'lim metodlaridan muntazam va tizimli ravishda foydalanishlari lozim. Har bir dars mavzusiga mos interfaol metodlarni tanlash va ularni maqsadga muvofiq qo'llash o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchidan, o'qituvchilar interfaol metodlarni qo'llash jarayonida o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olishlari zarur. Barcha o'quvchilarni dars jarayoniga jalb etish, ularning fikr bildirishiga imkon yaratish va har bir o'quvchining faolligini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Bu esa o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi va mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi. Uchinchidan, boshlang'ich ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar va savol-javoblar asosida tashkil etilgan interfaol darslar sonini ko'paytirish tavsiya etiladi. Bu usullar o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Shuningdek, kichik guruhlarda ishlash va rolli o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish zamonaviy ta'limning muhim talabi hisoblanadi. Ushbu metodlarni ta'lim jarayoniga izchil tatbiq

etish orqali o'quvchilarning intellektual salohiyati, ijodiy qobiliyatlari va shaxsiy rivoji ta'minlanadi. Shu bois interfaol ta'lim metodlari boshlang'ich ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pardayeva, M. M. O'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish metodlari — maqola. Ustozlar uchun (pedagogik jurnal). Manba: O'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish metodlari (journalss.org) — maqolada mustaqil fikrlash va interfaol metodlar pedagogik jihatdan yoritilgan.
2. Abdullayeva, G. X. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishning samarali usullari — maqola. Pedagoglar.org. Manba: Boshlang'ich sinf o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish usullari — o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish bo'yicha metodik yondashuvlar tushuntirilgan.
3. Inoyatova, D. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish — maqola, Qo'qon Universiteti. Manba: Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish (scholar.kokanduni.uz) — pedagogik yondashuvlar analizi.
4. Raimberdiyeva, M. A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmasini shakllantirish metodlari — maqola. Центральноазиатский журнал академических исследований. Manba: Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmasini shakllantirish metodlari (in-academy.uz) — zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar tahlili.
5. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi — darslik (O'zbekiston ped. resurslari). Manba: Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi (cspu.uz) — boshlang'ich ta'limning nazariy-pedagogik asoslari, metodlar tushunchasi.
6. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi va tarbiyaviy ishlar — o'quv qo'llanma. Manba: Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi va tarbiyaviy ishlar (ziyonet.uz) — mustaqil fikrlash pedagogik jihatlari bilan bog'liq kontent.

7. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil va kreativ fikrlashga o'rgatish — maqola (Qo'qon universiteti). Manba: Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil va kreativ fikrlashga o'rgatish (scholar.kokanduni.uz) — o'quvchilarning tafakkur jarayonini shakllantirish metodlari.